

wijding heeft gegeven aan de verwezenlijking van de nationale strevingen, zonder zich daarbij partij te stellen. Ten zeerste is die hartelijke band versterkt onder de regering van Koningin Wilhelmina die, met strikte eerbiediging van de constitutionele instellingen en met volle medewerking aan haar ontwikkeling, steeds een open oog heeft gehad voor de ware belangen der natie' –

een passage¹ waarin (Nolens zal er wellicht goedkeurend bij geknikt hebben) elk woord als op een goudschaaltje gewogen was. De toespelingen op Willem III, de koning van de Aprilbeweging, ontbraken niet; evenmin de waarschuwingen aan het adres van sommige protestants-christelijken. De anti-revolutionairen zagen het misschien als passend symbool dat hun Duymaer van Twist, initiatiefnemer tot de Bijzondere Vrijwillige Landstorm, bij de jaarlijkse opening van de Staten-Generaal in de Ridderzaal het traditionele 'Leve de Koningin!' mocht aanheffen, gevolgd door een driewerf 'hoera!' van alle aanwezigen – de rooms-katholieken waren, na de ervaringen van november '18, minder dan ooit bereid te erkennen dat, zoals Kuyper geleerd had, de grondtoon van het volkskarakter door hun anti-revolutionaire coalitiegenoten, en door hen alleen, aangegeven werd.

Deze onderlinge geprikkeldheden verzwakten de ijver niet waarmee men zich tegen SDAP en NVV keerde, maar versterkten haar eer.

Terwijl november '18 aangetoond had dat er in de leiding van de sociaal-democratie nauwelijks krachten waren die de parlementaire democratie en, met haar, de constitutionele monarchie wilden omverwerpen, *leek* wat gebeurd was, de opvatting van haar tegenstanders te rechtvaardigen dat zij, de sociaal-democratie, zowel het een als het ander op het oog had. Vele van die tegenstanders bleven haar als een bij uitstek revolutionaire beweging zien. Dat was zij, ondanks de schijn van het tegendeel die door uiterlijke omstandigheden gewekt werd, in haar actie nooit geweest: niet bij haar oprichting in 1894 toen zij het parlementarisme aanvaardde; niet in 1903 toen zij, opnieuw, de anarchisten bestreden had; niet in 1909 toen zij de 'Marxisten' had laten vertrekken; evenmin in de maand waarin Troelstra zich, zoals hij spoedig toegaf, 'in de machtsverhoudingen vergist' had. Hij had zich in veel meer vergist: in aard, karakter en positie van zijn eigen beweging, in gesteldheid en stemming van de gehele natie.

Zijn historische betekenis bleef. Zoals Kuyper de gereformeerde 'kleine luyden', Schaepman de achtergestelde katholieken voorgegaan was in hun strijd om erkenning als zelfstandige politieke macht, zo had Troelstra bij honderdduizenden, van de godsdienst vervreemde, veelal in ellendige om-

¹ A.v., p. 342.